

JOSEP AGRAMUNT, LO CAPELLÀ DE FLIX, I LA TERCERA CARLINADA

PERE MUÑOZ HERNÁNDEZ
Secció d'Arqueologia i Història Local del CERE

AGRAMUNT, JOSEP: FLIX 1828 – CLICHY (PARÍS) 1887

El 28 de febrer de l'any 1876 es donà per finalitzada la Tercera Guerra Carlina, tot i que a Catalunya feia mesos que s'havia donat per acabada.* El pretendent carlí Carles VII passà amb la seva cort des del País Basc a França, les cròniques diuen que anava custodiat per la partida del Capellà de Flix, i acompanyat pels seus cunyats Robert i Enric de Borbó i altres gentilhomes. Gairebé un mes més tard, el *Diario de Tarragona* del dia 25 de març esmentava un altre diari, *La Impremta*, i comunicava:

Anteanoche llegó a esta ciudad en calidad de prisionero de guerra el célebre cura de Flix, cabecilla que al pacificarse el Centro pudo penetrar al frente de algunas fuerzas de Navarra. Desde entonces los valencianos y los catalanes de la ribera del Ebro que formaban la partida de este cabecilla y cuyo mando superior había tomado Boet, permanecieron en las inmediaciones de Estella, estando encargados de la defensa de Artazu y posiciones inmediatas. Al atacar el 30 de enero último el General Primo de Rivera la línea carlista, apoderándose de Santa Bárbara de Oteiza, fue herido el citado cura y trasladado el hospital de Irache. Cuando nuestras fuerzas tomaron Montejurra y como resultado inmediato entraron en Estella, se envió al hospital de Irache que está en la falda de aquel monte, una compañía de soldados para custodia del edificio. El cura de Flix estaba convaleciente y recordamos que al participarle la derrota de los carlistas y la toma de Estella, exclamó que solo aguardaba ponerse bueno para arrojar a los liberales a la otra parte del Ebro.

Mentre que a la majoria de les poblacions de l'Ebre feien festejos per commemorar "el fausto acontecimiento de la paz", el Capellà de Flix era traslladat de Madrid a Barcelona, i empresonat al castell de Montjuïc el 4 d'abril.

* Comunicació presentada a la ciutat de Tortosa el 27 d'octubre del 2006 amb motiu del Congrés de l'Any Cabrera.

Qui era el Capellà de Flix?

Josep Agramunt Llecha va néixer a Flix el 21 de febrer de 1828. Fill del matrimoni pagès Felip Agramunt Climent i Rita Llecha Alabart. Amb tres germans, Mateu, Ramon i Magdalena. De jove serví de criat per a la família noble local dels Oriol, partidaris des d'un bon començament de la causa carlina. El 1857, amb 29 anys, després d'estudiar tres anys de filosofia i un de teologia fou ordenat sacerdot a Tortosa, on consta que realitzà la carrera eclesiàstica "abreviada". Segons el registre del clergat de Tortosa encara essent diaca s'embarcà a la primera expedició per les missions de Fernando Po (Guinea), on sembla que passà força penúries. De retorn a Flix, on era beneficiat patrimonialista, consta que entre els anys 1867 i 1868 romangué uns quants mesos a la ciutat d'Amposta, on tingué símptomes de febres palúdiques, i demanà al bisbat anar a guarir-se al poble lleidatà de Maials. Des del març del 1871 consta com a rector de Maials. D'aquesta època consten uns escrits als arxius del bisbat de Tortosa adreçats pel rector de Flix Joan Alsina en què adverteix el bisbe Benedicto Vilamitjana de les tendències radicals de Josep Agramunt.¹

El juny del 1872, dos mesos després de començar la Tercera Guerra Carlina, exercint de capellà al seu poble natal, es posà al capdavant d'una partida de 150 homes i, després d'una trobada de capitosts carlins a la Mussara, s'afegí a una partida de carlins amb el grau de capità, escollit a petició unànime dels mateixos voluntaris carlins.

Les seves accions es multiplicaren arreu de la demarcació de la província de Tarragona; així, el 30 de juny del 1872 arribà a ocupar la ciutat de Reus durant unes quantes hores, sota la direcció del carlí i tinent coronel Joan Francesc. A partir d'aleshores encapçalà una mena de guerra de guerrilles, amb un seguit d'accions que s'allargarien fins el final de la guerra el febrer del 1876. Són moltes les accions que durant gairebé quatre anys realitzà en Josep Agramunt; atès que són tot un itinerari geogràfic i com a exemple podem esmentar les més significatives realitzades l'any 1873, any que la premsa de Tarragona i Reus reconeixia el domini carlí al camp.

Principals accions del Capellà de Flix el 1873

• 6 de febrer. El diari republicà *La Redención del Pueblo* deia que el "cura, coadjutor que fué de Flix, celebró el Santo Oficio a la misa (de la Granadella), asistiendo a este acto las aguerridas huestes de Carlos el Simple". Setmanes després, el 23 de març, el mateix diari republicà noticiava una de les actuacions més sagnants del Capellà de Flix, en referir-se a una acció entre la Pobleta (Bellaguarda) i la Palma d'Ebre:

Uno de los soldados de caballería de Bailén, herido en aquella acción, quedó tendido en el campo, pidiendo los últimos auxilios espirituales. Oyóle el Coadjutor de Flix, que acompaña a la partida de carlistas de Vallés y, acercándose al soldado, después de motejarle bárbaramente, le dió la absolución y luego le hirió repetidamente con un sable, cebándose en el cuerpo del moribundo.

- 15 de maig. El Capellà de Flix i Cercós entraren a Vilaplana amb 200 homes. En fugir s'emportaren 4 milicians per alliberar-los per 50 onces d'or. Cal dir que en negar-se a pagar aquests foren afusellats.

- 20 de maig. Amb Cucalà i Cercós entraren a Prades per demanar contribucions en metàl·lic.

- 13 de juny. Entrà a Arbolí, on celebrà solemnement la processó de Corpus.

- 15 de juny. Amb Cercós entrà a Móra la Nova, on cobraren un trimestre de contribució i tallaren els filferros de l'Ebre, tot deixant inútil l'enllaç o pas de barca amb Móra d'Ebre.

- 27 de juny. *La Redención del Pueblo* tornava a parlar de Josep Agramunt:

El cura de Flix con 12 hombres de su partida, detuvo ayer el correo de Gandesa entre Mora la Nueva y Falset, apoderándose de toda la correspondencia. He aquí un cura apostólico y romano, convertido en salteador de caminos.

- 1 de juliol. Entrà amb Cercós a Tivissa i cremaren el blat collit i quatre cases de camp.

- 8 d'agost. Acció a Garcia on feren força presoners que serien alliberats dies més tard a Cabassers.

- 16 d'agost. Després d'haver entrat a Montbrió, on cremà el registre civil, destrossà la bandera republicana i esborrà la inscripció de la plaça de la Constitució. Es retrobà amb la partida de Cercós a Botarell. Després assaltaren el cotxe correu i ocuparen part de la correspondència procedent de Tortosa, Móra, Falset i Gandesa.

- 18 d'agost. La seva partida i la de Cercós passaren la nit a Almofter i la Selva, i es reuniren a l'ermita del Roser amb la intenció d'entrar a Reus.

- 2 de setembre. Les partides dirigides per Cercós, Mora, Baró i el Capellà de Flix ocupen Vilallonga i agafen 40 fusells Minié i fusells espanyols d'altres sistemes.

- 12 de setembre. Amb 80 homes penetra de nit a Porrera.

- 13 de setembre. Un comissió de veïns de Poboleda s'entrevista amb el Capellà de Flix amb l'objectiu d'aconseguir la llibertat de presoners que s'havia endut.

- 2 d'octubre. Sota el comandament de Tristany i amb un petit escamot i vestits de veremadors entrà a la ciutat de Valls i en cremà els portals.

- 19 d'octubre. Combat de Prades. L'acció més cèlebre realitzada pel Capellà de Flix fou la victòria enfront del batalló de caçadors de Barcelona a Prades, on entre altres víctimes lliberals es comptà el coronel Maturana, a més del carlí Cercós. L'uniforme del coronel i les creus del càrrec militar serien utilitzades a partir d'aleshores pel mateix Josep Agramunt. Acte seguit entrà a Prades amb 200 presoners, entre els quals, quatre capitans i cinc tinent.

- 22 d'octubre. Entrà a Ulldemolins, s'endugué tres republicans i sis cavalleries per demanar rescat.

- 9 de novembre. L'alcalde de la Figuera rebé un ofici del Capellà de Flix per tal que ordenés als conductors de correspondència de la comarca que s'abstinguessin de dur diaris lliberals, tot sota pena de mort.

- 15 de novembre. Al coll de la Teixeta atura el cotxe de Reus-Falset.

- 16 de novembre. La premsa esmenta "el seráfico cura de Flix", i hi afegeix "la partida de bandoleros que capitanea el facineroso cura de Flix, a quien cuadraría muy bien el grillete de presidiario".

- 19 i 20 de novembre. Cobra contribucions a la Torre de Fontaubella, els Guiamets, Móra la Nova, Garcia i la Figuera.

- 21 de novembre. Amenaça amb pena de mort els veïns de Capafons que, havent celebrat matrimoni civil, no el declaraessin nul i no l'efectuessin segons la regla de la "Iglesia Católica, Apostólica y Romana".

Des del mes d'agost del 1872 i fins el final del conflicte hem de destacar el seguiment que el *Diario de Tarragona* feia de totes les accions de Josep Agramunt. Un seguiment que de vegades arribà al detall; per exemple, el núm. 130 del 19 de novembre de 1874 deia:

Los individuos que actualmente componen la partida del cura de Flix van en su mayor parte bien vestidos, lo cual deben a una sociedad francesa de los Bajos Pirineos que les ha regalado crecido número de trajes.

La premsa del 30 de novembre del 1873 fa notícia de l'aparició per la zona de l'Ebre d'un altre capellà de Flix, un veterà lluitador de la Primera Guerra Carlina, el sacerdot guerriller amb grau de capità Antoni Díez (1803-1886), conegut també sota el sobrenom de Capellà de Flix. Tenia 60 anys, havia nascut a Flix i exercit de capellà al poble del Maestrat de la Todolella. La premsa esmenta que tenia una gran cicatriu a la cara a conseqüència d'una ganivetada. A partir d'aleshores les accions d'ambdós capellans de Flix, Agramunt i Díez, es presten a confusió per la premsa. Les seves accions es repeten: gairebé sempre cobrant contribucions, apoderant-se dels fons municipals, cremant els registres civils, saquejant estancs... Una mena d'acció guerrillera diferent i agosarada per part de Josep Agramunt fou la d'aturar el ferrocarril a l'Espluga de Francolí i durant dues hores regirar les instal·lacions, o al Perelló quan obligà els seus veïns a aixecar els rails d'un dels ponts de la línia fèrria de València.

El fet que actuessin alhora Josep Agramunt i Antoni Díez, tots dos capellans, féu que la premsa l'11 de desembre del 1873 afirmés: "La rectoría de Flix se ha convertido decididamente en plantel de evangélicos cabecillas. Después del llamado Cura de Flix, célebre por sus fechorías, se ha sublevado también el párroco que entró a substituirle en aquella población." Dies després d'aquest anunci, el gener del 1874, el Capellà de Flix, Josep Agramunt, dictà diversos bans en els quals obligava les dones casades pel civil, del Perelló i de Tivenys, a pagar una multa de 20 psetetes. En cas contrari, les manaria rapar el cap o que abandonessin immediatament els seus marits.

Un dels moments del conflicte de major satisfacció per part de Josep Agramunt fou el 23 de maig del 1874, quan va rebre a Flix amb tots els honors dels dirigents carlins a Catalunya Don Alfonso Carlos de Borbón y de Austria-Este i la seva muller Doña Blanca, els quals hi romandrien cinc dies, i es traslladaren a Gandesa el 31 de maig. “Hubo besamanos y se ordenó que se iluminaran por la noche los balcones y ventanas.”

El maig del 1875, quan la força dels carlins anava de baixa, el bisbat de Tortosa publicà una pastoral condemnant la conducta de Josep Agramunt com a capellà, així com d’altres sacerdots que també participaven a les partides carlines, “que continúan con el oficio de cabecillas”. Cal esmentar que en aquests moments el posteriorment conegut bandoler Panxampla formava part de la seva partida. Dies després de l’oportuna pastoral del bisbat, el comandant general d’operacions del govern a la província Eduardo Gamir ocupava els darrers reductes dels carlins a l’Ebre: el 19 de juny, després d’un setge de 16 hores queia el castell de Flix, poble natal d’Agramunt, amb un centenar llarg de carlins fets presoners, dies després també queia el de Miravet en mans de les tropes del capità general de Catalunya Martínez Campos. El 30 de juny en Josep Agramunt encara tenia esma d’atacar el castell de Flix amb uns quatre-cents carlins i 26 cavalls, però acabà retirant-se a la Fararella.

Nomenat coronel del regiment de Gandesa, inicià aleshores una fugida direcció a Navarra al capdavant del batalló carlí de Gandesa. La ruta que realitzà fou seguida intermitentment per la premsa de Tarragona i Saragossa. Així 23 dies després de la seva darrera acció a Catalunya es trobava a Bergara i el 14 es noticiava que es trobava a Tolosa amb el pretendent carlí.

María de las Nieves de Braganza el va definir com el cap més sobresortint entre els de la província de Tarragona. Altrament passà a formar part de la literatura anticarlina de l’època, gairebé qualificat de vesànic; així el 1875 es publicà la novel·la libel *Memorias de doña Blanca* per J.T.R. editada per la impremta La Renaixença, memòries apòcrifes de la cunyada del pretendent carlí Carlos VII, on entre altres coses diu:

Aquí tenemos al tristemente célebre cura de Flix, uno de los muchos reverendos sacerdotes, que tocando el cáliz por la canana y la cruz por el trabuco, han salido por esos campos de Dios sembrando luto, la desolación y la muerte. [...] El pueblo de Flix es decididamente carlista, es decir, exageradamente fanático, hasta tal punto, que según es fama no habita en él un solo liberal. Excusado es, pues, decir que el cura, principal sostenedor de ese ciego fanatismo.

Un cop a Euskadi, el 12 de gener, afirmava la premsa que entre els 16 batallons carlins del nord n’hi havia 2 de biscaïns i 2 de valencians sota el seu comandament. A finals de gener del 1876 defensava Artazu davant l’exèrcit del general Primo de Rivera caigué ferit, i fou traslladat a l’hospital d’Irache, on en rebre la notícia que la força dels carlins havia desaparegut contestà que ell solament esperava la curació per posar-se al front de les forces carlines per “arrojar con ellas al otro lado del Ebro el ejército liberal”.

El 16 de març es donà oficialment per finalitzada la guerra. Josep Agramunt, fet presoner, fou traslladat a Madrid i posteriorment a les presons de Montjuïc (Barcelona). Els diaris *La Imprenta* i el *Diario de Tarragona* del 25 de març esmentaren:

Anteanoche llegó a esta ciudad en calidad de prisionero de guerra el célebre cura de Flix, cabecilla que al pacificarse el Centro pudo penetrar al frente de algunas fuerzas de Navarra. Desde entonces los valencianos y los catalanes de la ribera del Ebro, que formaban la partida de este cabecilla y cuyo mando superior había tomado Boet, permanecieron en las inmediaciones de Estella, estando encargadas de la defensa de Artazu y posiciones inmediatas.

Mentrestant la premsa esmentava que a Tortosa, a Móra d'Ebre i altres poblacions riberenques durant quatre dies (del 24 al 27 de març) organitzaven festejos per celebrar "el fausto acontecimiento de la paz".

El 2 d'abril arribà en tren a Tarragona, i fou ingressat a la presó de Pilats, on se li instruirien 18 causes. La premsa en féu la primera descripció física: "Es de una estatura regular y bastante robusto; lleva barba cerrada, de color sano; viste pantalón de paisano con carrik de color ceniza y gorra."

El 6 d'agost, el bisbe de Tortosa l'havia privat de les llicències sacerdotals. El 16 de setembre, encara tancat a Pilats en espera de judici, el Papa el rehabilità per celebrar de nou com a sacerdot. Amb tot, la premsa recordava que havia estat condemnat a 15 anys de presó.

Exiliat a França, exercí com a capellà al cementiri de Clichy (prop de París), ciutat on morí amb 69 anys el 1887.

BIBLIOGRAFIA Bàsica

Publicacions més importants per conèixer a fons la Tercera Guerra Carlina a casa nostra des de diferents òptiques:

SÀNCHEZ CERVELLÓ, Josep (2001): *Violència i conflicte a l'Ebre. De Napoleó a Franco*. Flor de Vent, Barcelona.

TOLEDANO GONZÁLEZ, Lluís Ferran (2004): *La muntanya insurgent. La Tercera Guerra Carlina a Catalunya 1872-1875*. Cercle d'Estudis Històrics i Socials, Girona.

VALLVERDÚ MARTÍ, Robert (1997): *El tercer carlisme a les comarques meridionals de Catalunya. 1872-1876*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona.

MUÑOZ HERNÁNDEZ, Pere (2003): "La premsa i la Tercera Guerra Carlina a la Ribera d'Ebre". *Miscel·lània del CERE*, 16: 243-263.

NOTES

1. Informació facilitada per l'historiador i director de l'Arxiu de la Catedral de Tortosa J. Alanyà.